

J. Bb.

Najważniejsze rocznice z historii geografii w 1960 i 1961 r.

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/3, 422-423

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

pychanie, ujemna — przyciąganie. Jak widać, teoria Boscovicha daje dla dwóch punktów materii szereg położeń równowagi, na przemian trwałej i nietrwałej — i to położeń dyskretnych! Opisana krzywa przypomina od razu pewne współczesne poglądy o cząstkach jako osobliwych miejscach pola. Co więcej, jeżeli wyobrazimy sobie dwa punkty materii w stanie równowagi trwałej (przy bardzo silnym wiązaniu), wówczas dla trzeciego punktu materii istnieć będzie szereg dyskretnych elips takich, że siły pochodzące z dwu pierwszych punktów kierować będą punkt trzeci do jednej z tych elips (jeżeli się pominie miejsce równowagi chwiejnej pomiędzy tymi elipsami); ogniska tych elips pokrywają się z położeniami obu pierwszych punktów.

Z przykładów tych widać, jak interesującą lekturą są dla dzisiejszego fizyka dzieła Boscovicha, tym bardziej że również jego poglądy na czas i przestrzeń różnią się od poglądów Newtona. Idee, które Boscovich wniósł do fizyki, ich interpretacja, wpływ, ich znaczenie w filozofii przyrody, były głównym, ale nie jedynym przedmiotem obrad Kongresu. Spora liczba referatów dotyczyła innych dziedzin działalności Boscovicha, np. jego próby matematycznego ujęcia statyki budo-
wlanej, projektu tunelu pod rzeką Arno itp.

Boscovich większość życia spędził we Włoszech i we Francji. Był również w Polsce. Przyjechał (w 1762 r.) dość niezwykłą drogą — z Konstantynopola przez dzisiejszą Bułgarię i Rumunię, przyłączywszy się do orszaku posła angielskiego w Turcji, który wracał do Londynu. W Konstantynopolu Boscovich znalazł się dla dokonania obserwacji astronomicznych. Podróż swą opisał w książce *Journal d'un voyage de Constantinople en Pologne*. O Polsce pisze niewiele, kończy bowiem swój dziennik po przebyciu granicy turecko-polskiej; jest jednak w dzienniku kilka pochlebnych uwag pod adresem rodziny Poniatowskich i jej wysiłków stworzenia przemysłu w Zaleszczykach: „Si les Seigneurs Polonais... faisoient des dépenses aussi utiles pour cultiver les arts, et etablir des manufactures, la Pologne changeroit bientôt de face”. Skądinąd wiadomo, że Boscovich był potem w Warszawie i doznał tam bardzo miłego przyjęcia, m. in. u późniejszego króla Stanisława Augusta. Gdy w 1773 r. zakon jezuitów, którego był członkiem, został rozwiązany, Boscovich myślał o osiedleniu się w Polsce; w końcu przeważała jednak oferta francuska.

ARMIN TESKE

NAJWAŻNIEJSZE ROCZNICE Z HISTORII GEOGRAFII W 1960 I 1961 R.

Uroczystości roku 1959 związane z rocznicami urodzin Alfreda Hettnera i Albrechta Pencka, stuleciem śmierci Karola Rittera, szczególnie zaś Aleksandra Humboldta¹, długo nie będą miały sobie równych co do rozmachu wciąż jeszcze wydawanych w związku z nimi prac. Na temat zasług Humboldta w wielu dziedzinach nauki wydane zostały oprócz monumentalnych wydawnictw niemieckich, dziesiątki opracowań w wielu językach świata. Rezydująca w demokratycznym Berlinie Komisja Humboldta nadal kompletuje i opracowuje materiały związane z działalnością tego uczonego i jego wpływem na naukę światową. Wszystko to wskazuje, jak spuścizna naukowa wielkiego Niemca stała się własnością wszystkich narodów.

Dumą niemieckiej geografii i kartografii jest Gotajski Zakład Geografii (Gothar Geographischen Anstalt). Obchodził on w 1960 r. 175 rocznicę istnienia.

¹ Por. notatkę *Rocznice wielkich geografów: Aleksandra Humboldta, Albrechta Pencka i Alfreda Hettnera*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 4/1961.

Założony w 1785 r. przez Justusa Perthesa uczynił Gotę — małe miasto Turyni — sławną na cały świat. Tu powstało w 1855 r. drugie po londyńskim „Geographical Journal” czasopismo geograficzne: „Dr A. Petersmanns Mittheilungen aus Justus Perthes Geogr. Anstalt”. Zakład zawdzięczał wspaniały rozwój wybitnym jednostkom, jak np. August Petermann, Aleksander Supan, Hermann Wagner, Henryk Berghaus, a ostatnio Hermann Haack. Jako materiał dla przyszłej historii Zakładu jego współpracownik dr Werner Horn w ogłoszonym we wspomnianym gotajskim czasopiśmie artykule *Die Geschichte der Gothaer Geographischen Anstalt im Spiegel des Schrifttums* (nr 41/1960) charakteryzuje najwybitniejsze związane z Zakładem postacie i zestawia bibliografię do jego dziejów w liczbie 402 pozycji.

Zgodnie z zaleceniem Światowej Rady Pokoju obchodzono w ub. roku w wielu krajach rocznicę urodzin Fridtjofa Nansena, wybitnego badacza polarnego i społecznika. W Związku Radzieckim uczczono tę rocznicę w dniu 27 listopada 1961 r. uroczystością w Domu Przyjaźni Narodów w Moskwie. W referatach podkreślono oprócz zasług naukowych Nansena znaczenie jego organizacji pomocy dla głodującej ludności Powołża w okresie wojny domowej. W Polsce uroczystą sesję jubileuszową zorganizował Uniwersytet Wrocławski w dniach 2—4 grudnia 1961 r.

W ostatnich dwóch latach odbyły się w Polsce dwie inne ważne dla historyków geografii uroczystości związane z postaciami Polaków, którzy odegrali wybitną rolę w nauce światowej. W czerwcu 1960 r. miało miejsce uroczyste złożenie na cmentarzu warszawskim prochów zmarłego w Waszyngtonie Henryka Arctowskiego (1871—1958), uczestnika wyprawy naukowej na statku „Belgica” (1898—1899). Odbyła się również sesja naukowa oceniająca dorobek wybitnego Polaka.

Stulecie śmierci Joachima Lelewela, wielkiego historyka i geografii historycznego, uczcił uroczystą sesją Uniwersytet Łódzki (24.V.1961) i Instytut Historii PAN (29.V.1961). Referat o znaczeniu Lelewela dla historii geografii wygłosił na sesji warszawskiej prof. B. Olszewicz. Materiały z sesji zostały ogłoszone w „Kwartalniku Historycznym” (nr 4/1961)².

J. Bb.

Z S R R

PRACE LENINGRADZKIEGO ODDZIAŁU INSTYTUTU HISTORII PRZYRODOZNAWSTWA I TECHNIKI AN ZSRR

Prace leningradzkiej placówki naukowej koncentrują się na opracowywaniu twórczości M. W. Łomonosowa i historii Akademii Nauk ZSRR oraz obejmują poszczególne problemy historii nauk fizyko-matematycznych, biologicznych i technicznych. W związku z 250-leciem urodzin Łomonosowa, które przypadło na listopad 1961 r., opracowano w ośrodku leningradzkim kilka poważnych prac dotyczących życia i naukowej działalności tego wielkiego uczonego. Interesującą pozycją jest Historia Akademii Nauk ZSRR; tom I obejmujący lata 1724—1803 ukazał się w 1958 r., na ukończeniu są prace nad tomem II, a w przygotowywaniu III tomu, obejmującego dzieje Akademii od Rewolucji Październikowej do chwili bieżącej, bierze obecnie aktywny udział Leningradzki Oddział Instytutu. Badania

² Z okazji jubileuszu ukazała się też w języku francuskim jako tom XVII „Monografii z Dziejów Nauki i Techniki” praca prof. M. H. Serejskiego *Joachim Lelewel 1786—1861. Sa vie et son oeuvre*. Warszawa—Wrocław Kraków 1961.